

INSPIRACJE NA POKAZ, CZYLI JAK ZROZUMIEĆ ANNETTE MESSEGER?

Propozycje zajęć z wykorzystaniem filmów edukacyjnych o sztuce współczesnej zrealizowanych w ramach projektu zachęta tv. Materiał zaproponowany w konspektach lekcji może być dowolnie modyfikowany przez nauczyciela w czasie jednej lub paru lekcji.

Projekcja może stanowić uzupełnienie wielu tematów lekcyjnych na przedmiotach humanistycznych. Poniżej zaproponowane zostały dwie przykładowe lekcje.

Cele główne:

- zapoznanie uczniów z ważnymi artystami, nurtami i tendencjami sztuki współczesnej
- zachęcenie do indywidualnej analizy i interpretacji dzieła sztuki.

Metody pracy:

miniwykład, rozmowa dydaktyczna, metody aktywizujące (praca indywidualna oraz praca w grupach).

Bibliografia:

Annette Messager. Na pokaz (faire parade), red. A. Tomczak, kat. wyst., Zachęta Narodowa Galeria Sztuki, Warszawa 2010
Trzy kobiety. Maria Pinińska-Bereś, Natalia Lach-Lachowicz, Ewa Partum, red. E. Toniał, kat. wyst., Zachęta Narodowa Galeria Sztuki, Warszawa 2011
Artystki polskie, red. A. Jakubowska, Warszawa–Bielsko-Biała 2011
 A. Burzyńska, M. P. Markowski, *Teorie literatury XX wieku*, Kraków 2007
Art and Feminism, red. H. Reckitt, London–New York 2001
 R. Putnam Tong, *Myśl feministyczna. Wprowadzenie*, Warszawa 2002
Sztuka kobiet, Bielsko-Biała 2000
 C. Korsmeyer, *Gender w estetyce*, Kraków 2008
 I. Kowalczyk, *Matki-Polki, chłopcy i cyborgi*, Poznań 2010.

LEKCJA 1

CO INSPIRUJE ARTYSTĘ?

(film może towarzyszyć zajęciom z wiedzy o kulturze i historii sztuki, przewidywany czas zajęć: jedna godzina lekcyjna)

1.

Przed prezentacją filmu: Nauczyciel przeprowadza rozmowę z uczniami na temat inspiracji artystów na przestrzeni dziejów. Taka rozmowa może stanowić rodzaj powtórki materiału: uczniowie podają hasła (np. natura, religia, historia, życie codzienne, problemy społeczne itd.), następnie starają się do nich dobrać najlepsze przykłady dzieł sztuki lub kierunków czy gatunków w sztuce (np. życie codzienne — sceny rodzajowe, problemy społeczne — realizm itp.).

Ilustracją do rozmowy może stanowić obraz Marcina Maciejowskiego *Inspired by Nature, Woman, Landscape*
http://www.culture.pl/pl/culture/fo_maciejowski_inspired_by_nature__w210 (dostęp 14.06.2011).

Nauczyciel zadaje uczniom pytania. Dlaczego właśnie takie słowa pojawiają się w tytule? Czy ten obraz nawiązuje do jakiegoś znanego wam dzieła sztuki? Jak można zinterpretować białą partię obrazu, co byście dodali?

2.

Prezentacja filmu: W trakcie oglądania filmu uczniowie są proszeni o wynotowanie źródeł inspiracji Annette Messager.

3.

Podsumowanie po obejrzeniu filmu: Uczniowie przedstawiają swoje spostrzeżenia.

W parach zastanawiają się i odpowiadają na pytania. Które z inspiracji są zakorzenione w tradycji historii sztuki i towarzyszą artystom od zawsze? Które zaś stanowią nowość i są charakterystyczne dla sztuki współczesnej?

LEKCJA 2**FEMINIZM I SZTUKA KOBIET**

(film może towarzyszyć zajęciom z wiedzy o kulturze, historii sztuki oraz z języka polskiego, przewidywany czas zajęć: dwie godziny lekcyjne)

1.

Prezentacja filmu: Nauczyciel prosi uczniów o szczególną uwagę przy komentarzach dotyczących wykorzystania przez artystki materiałów i czynności uznawanych za typowo kobiece (informacje te będą istotne w dalszej części zajęć).

2.

Hasło feminizm często kojarzone jest pejoratywnie. Warto w formie miniwykładu przedstawić uczniom zarys historii ruchu feministycznego i jego znaczenie w kontekście wiedzy o kulturze. Przed wykładem można zaproponować uczniom krótką zabawę sprawdzającą ich stosunek do założeń feminizmu.

Nauczyciel odczytuje stwierdzenia, a uczestnicy/uczestniczki mają za zadanie zastanowić się, czy zgadzają się z nimi, czy nie, i przejść na odpowiednią stronę sali. Na przykład: „Nie, nie zgadzam się” — na prawo, „Tak, zgadzam się” — na lewo.

Stwierdzenia:

Uważam, że kobieta powinna zarabiać tyle samo, co mężczyzna na takim samym stanowisku.

Uważam, że kobieta i mężczyzna powinni po równo dzielić się obowiązkami domowymi.

Uważam, że pornografia nie powinna uprzedmiotawiać ciała kobiety.

Uważam, że w polityce powinno być więcej kobiet, niż jest w tej chwili.

Uważam, że jest wiele zawodów, które kobieta wykonuje równie dobrze jak mężczyzna.

Uważam, że kobieta powinna móc sama decydować o swoim zdrowiu i ciele.

Uważam, że kobieta może zostać w domu, jeśli chce, ale także powinna mieć prawo podjąć pracę.

Uważam, że mężczyzna potrafi opiekować się dzieckiem równie dobrze jak kobieta i powinien mieć taką możliwość.

Jeśli na większość odpowiedziłaś/eś „TAK”, to obawiam się, że jesteś feministą/feministką.

[ćwiczenie wymyślone przez Agatę Stasińską i Małgorzatę Kołek na potrzeby warsztatów genderowych dla młodzieży przeprowadzanych w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki]

Feminizm jest zjawiskiem bardzo złożonym, badacze dokonują wielu prób klasyfikacji, najczęściej przedstawia się dwie podstawowe odmiany feminizmu: feminizm socjopolityczny (ruch o charakterze politycznym i społecznym) oraz feminizm akademicki (odmiana o charakterze intelektualnym). Ruch feministyczny nastawiony jest na walkę z dyskryminacją kobiet oraz dążenie do równouprawnienia płci. Jego początki datuje się na wiek XVIII, kiedy we Francji i w Anglii kobiety wystąpiły z hasłami emancypacyjnymi.

„Feminizm socjopolityczny na ogół porządkowany jest chronologicznie i w związku z tym bywa dzielony zazwyczaj na trzy etapy określane »falami«. Warto zwrócić uwagę na główne hasła wyznaczające charakter każdego z tych etapów. I tak: — »pierwsza fala« feminizmu rozpoczęła się na przełomie XIX i XX wieku i trwała do początku lat sześćdziesiątych; jej sztandarowym hasłem była równość (płciowa), a najważniejszym celem — uzyskanie równych praw dla kobiet i mężczyzn; — »druga fala« przypadła na lata sześćdziesiąte, siedemdziesiąte i osiemdziesiąte; najistotniejsza stała się tutaj różnica (płciowa), a głównym zadaniem okazało się określenie specyfiki różnic płciowych dzielących kobiety i mężczyzn; — »trzecia fala« rozpoczęła się w latach dziewięćdziesiątych; ze względu na bardzo częste zarzuty pod adresem feminizmu drugiej fali o monopolizm białych kobiet do głosu doszło hasło różnorodności — w tym okresie zwrócono szczególną uwagę na wielość różnych grup kobiecych (przedstawicielek różnych ras, społeczności, kultur, tradycji itp.) oraz związaną z tym wielość zróżnicowanych problemów właściwych dla każdej grupy”. [Teorie literatury XX wieku, Kraków 2007, s. 393]

Warto rozwinąć wypowiedzi Ewy Toniak (8'10"). Artystki-feministki, o których mówi kuratorka wystawy *Trzy kobiety*, wpisują się w nurt drugiej fali feminizmu. W omawianym okresie feministki przede wszystkim zwracały uwagę na różnice płciowe i określenie specyfiki różnic płciowych dzielących kobiety i mężczyzn, zaznaczały problem idealnej kobiecości, nierównych szans kobiet i mężczyzn w edukacji, na rynku pracy (dysproporcje w świecie sztuki), poruszano zagadnienia patriarchy i źródeł męskiej dominacji. Ważne było także dążenie do gruntownych zmian w modelu wychowawczym, w procesie „wychowania do kobiecości”. Pojawiła się krytyka modelu idealnej kobiety, żony, matki, do którego każda przedstawicielka „płci pięknej” powinna dążyć, a co za tym idzie — bunt przeciwko zamknięciu kobiety w klatce gospodarstwa domowego.

3.

W kontekście rozmowy o feminizmie można wprowadzić termin „sztuka kobiet”. Nauczyciel wspólnie z uczniami konstruuje definicję (więcej informacji o sztuce kobiet można znaleźć w propozycjach literatury w bibliografii). Ważne, by zwrócić uwagę na inspiracje Annette Messager i innych artystek czynnościami codziennymi określanymi stereotypowo jako kobiece.

Uczniowie oglądają wybrane dzieła sztuki, w których artystki nawiązują do stereotypowych domowych obowiązków:

Julita Wójcik

Mój ogród, 2000, performans — na trawniku w Gdyni artystka przygotowała rabatę kwiatową, pielęgnowała ją i urządziła przy niej pikniki (http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/fo_wojcik_ogrod_l, dostęp 14.06.2011)

Obieranie ziemniaków, 2001, performans w Narodowej Galerii Sztuki Zachęta (<http://wydarzenia.o.pl/2010/03/plec-sprawdzam/20-pl-wojcik/>, dostęp 14.06.2011)

wystawa *Komplety*, Galeria Arsenał w Białymstoku, 2005 — artystka wspólnie z zaproszonymi hafciarkami zaprezentowała serię robótek ręcznych (<http://galeria-arsenal.pl/wystawy/julita-wojcik.html>, dostęp 14.06.2011)

Maria Pinińska-Bereś

Pranie, 1980, akcja przeprowadzona na Festiwalu Sztuki Kobiet w Galerii ON w Poznaniu (http://independent.pl/images/old_files/root/sztuka/prace/k/kalis_natalia/kalis_pranie_feminizmu.jpg, dostęp 14.06.2011)

Mierle Laderman Ukeles

Hartford Wash: Washing, Tracks, Maintenances Outsider, 1973–1976, seria 17 performansów, w których artystka wykonywała czynności porządkowe w miejscach publicznych, na przykład myła podłogę w muzeum (http://farm3.static.flickr.com/2197/2222374931_7d2eb3b702_o.jpg, dostęp 14.06.2011).

4.

Zadanie (praca indywidualna lub w niewielkich grupach): uczniowie interpretują obejrzone prace.

Odpowiadają na pytania:

Jaki rodzaj działania artystycznego wybrały artystki i dlaczego?

Co twoim/waszym zdaniem artystki chciały przekazać?

Dlaczego wybrały taką tematykę?

Jaki cel ma odwoływanie się przez artystki do stereotypowych czynności domowych w dziełach sztuki?

W ramach podsumowania zostaje przeprowadzona dyskusja moderowana przez nauczyciela — uczniowie wymieniają się uwagami na temat omawianych prac. Warto zwrócić uczniom uwagę, że nie wszystkie artystki uważają się za twórczynie sztuki feministycznej. Tak jest w przypadku Julity Wójcik: „Moje prace kilka razy pokazywane były na wystawach kobiet [...], ale nie znaczy to, że są to prace feministyczne. Można je tak oczywiście odczytywać, sama jednak nie jestem sufrażystką i nie było moim zamiarem nadanie im takiego znaczenia”. [*Ta od ziemniaków*, wywiad z artystką, „Gazeta Wyborcza” 22.02.2005]. Warto wspomnieć, że zdarza się, iż intencje artystów są inne, niż późniejsze ich odczytanie przez widzów i krytyków — jest to zjawisko częste w sztuce współczesnej.

ZAŁĄCZNIK

BIOGRAM ANNETTE MESSAGER

Ur. 1943, mieszka i pracuje w Malakoff we Francji. W latach sześćdziesiątych studiowała w École des Arts Décoratifs. Wydarzenia maja 1968 roku miały wpływ na początki jej działalności twórczej. Wczesne prace dotyczyły miejsca kobiety w społecznej hierarchii. Sięgając do estetyki i materiałów użytku codziennego, przekraczała ramy tzw. sztuki wysokiej. W latach siedemdziesiątych rozgraniczyła życie Annette-artystki i Annette-kolekcjonerki, dzieląc swoje niewielkie paryskie mieszkanie na dwie przestrzenie przeznaczone odpowiednio na działalności z obu dziedzin. Wówczas powstały serie *Kolekcji* gromadzących zdjęcia, wycinki z gazet i pamiątki z życia codziennego artystki. W następnych latach Messager wprowadziła do swojego języka wizualnego fotografię. Ważnym tematem jej prac było ciało. Serie *Chimer* i prace o estetyce wotywniej tworzyły czarno-białe zdjęcia dłoni, nóg, twarzy, na których artystka rysowała i malowała. Możliwość zatrzymania chwili była według artystki cechą wspólną z techniką wypychania i preparowania zwierząt — w tej technice powstała seria prac *Pensjonariusze* czy późniejsze *Anonimy*. W następnych

latach jej instalacje stały się bardziej przestrzenne, teatralne i w efekcie monumentalne. Pojawiły się mechanicznie poruszane elementy (jak w *Przegubowe-bezprzegubowe*, 2002), wprowadziła do swojego języka formalnego woale i ogromne wypchane formy. Jej charakterystyczny styl i język wizualny rozwijał się na przestrzeni ponad czterdziestu lat pracy twórczej. Swego rodzaju zwieńczeniem stała się instalacja *Kasyno* (2005), z płachtą materiału poruszaną podmuchami powietrza, wyróżniona Złotym Lwem podczas 51. Międzynarodowej Wystawy Sztuki w Wenecji.

Swoje prace prezentowała na licznych wystawach indywidualnych, m.in. w: Museum of Photography (Moskwa, 2010), MARCO — Museo de Arte Contemporáneo (Monterrey, 2010), Hayward Gallery (Londyn, 2009), Museum of Contemporary Art (Seul, 2008), Mori Art Museum / Mori Art Center (Tokio, 2008), EMMA — Espoo Museum of Modern Art (Espoo, Finlandia, 2007), Centre Georges Pompidou (Paryż, 2007), La Biennale di Venezia (2005), Museet for Samtidkunst (Oslo, 2004), Museo de Arte Moderno (Buenos Aires, 1999), Musée des Arts d’Afrique et d’Océanie (Paryż, 1998), Museum of Contemporary Art (Miami, 1997), CAPC Musée d’art contemporain (Bordeaux, 1996). We współpracy z kompozytorem Gérardem Pessonem przygotowała specjalny projekt *Rubato ma glissando* w ramach Festival d’Automme (Paryż, 2008).

Brała udział w wystawach zbiorowych w: Pinchuk Art Cente (Kijów, 2010), Kunstmuseum (Berno, 2010), ESSL Museum — Kunst der Gegenwart (Wiedeń, 2009), Musée du Louvre (Paryż, 2009), Contemporary Art Museum (Huston, 2009), MOCA (Los Angeles, 2008), Museum Ludwig (Kolonja, 2006), Espai d’art Contemporani de Castelló (Hiszpania, 2003) i wiele innych.

[tekst pochodzi z zeszytu prasowego towarzyszącego wystawie *Annette Messager. Na pokaz (faire parade)*]

Projekt zrealizowany przez Zachętę Narodową Galerię Sztuki i pleple.tv w ramach programu Akademia Orange

Fundacja
Orange

www.zacheta.art.pl www.edu.pleple.tv